

А. О. Колоколова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Роль інтертекстуальних зв'язків
у радянській публіцистичній номінації країн

Колоколова А. О. Роль інтертекстуальних зв'язків у радянській публіцистичній номінації країн. У статті проаналізовано інтертекстуальні одиниці, що вживаються в радянському дискурсі української публіцистики для номінації країн. Виділено анонімні інтретекстуальні номени країн, які репрезентують певний дискурс, а також прецедентні номени країн, визначено їхні функції. Встановлено, що використання інтертекстуальних одиниць у функції номінації країн в українській радянській публіцистиці тісно пов'язане з концептуальною опозицією «СВІЙ / ЧУЖИЙ».

***Ключові слова:* тоталітарний дискурс, інтертекстуальність, прецедентність, номен.**

Колоколова А. А. Роль интертекстуальных связей в советской публицистической номинации стран. В статье проанализированы интертекстуальные единицы, употребляющиеся в советском дискурсе украинской публицистики для номинации стран. Выделены анонимные интертекстуальные номены стран, характеризующие определенный дискурс, а также прецедентные номены стран, определены их функции. Установлено, что использование интертекстуальных единиц в функции номинации стран в украинской советской публицистике тесно связано с концептуальной оппозицией «СВОИ / ЧУЖОЙ».

Ключевые слова: тоталитарный дискурс, интертекстуальность, прецедентность, номен.

Kolokolova A. O. The role of intertextual relations in the Soviet publicistic nomination of countries. The article deals with the intertextual items used in the Ukrainian Soviet publicistic discourse for countries nomination. The anonym intertextual nomens of countries which characterize certain discourse and the precedent nomens are distinguished; they functions are defined. It is determined that the using of intertextual items for countries nomination in the Soviet Ukrainian publicistics is closely connected with the conceptual opposition "WE / THEY".

Key words: totalitarian discourse, intertextuality, precedentity, nomen.

Номені країн репрезентують важливий фрагмент журналістської картини світу. Особливе значення ця велика семантична група має в тоталітарному дискурсі української публіцистики з його поляризацією світу на своїх і чужих, друзів і ворогів, що зумовлює активне творення й використання вторинних номенів країн із позитивною або негативною оцінкою. Нерідко для їх утворення використовуються одиниці інтертекстуальності.

«Публіцистичний монолог, – вважає К. В. Ковтун, – крім спрямованості на який-небудь конкретний предмет обговорення, завжди відповідає (в широкому значенні слова) у тій чи іншій формі на попередні чужі висловлення» [6:145]. На думку Г. Слишкіна, О. Рябіної, інтертекстуальність властива всім типам дискурсу [14:25; 12:5]. Різниця полягає в мірі її виявлення та особливостях функціонування [12:5].

Дослідники вважають інтертекстуальність домінантною рисою сучасної преси, називаючи підґрунтям цього явища естетику постмодернізму з його тяжінням до фрагментарності, інтерпретації, мовної гри [11:39; 12:11; 13:69]. Використання інтертекстуальних одиниць у публіцистиці «створює двоплановість чи багатоплановість сприйняття» [4:30], загострює увагу читача на важливості певного явища [10:205], а також надає текстам емоційності, невимушеності, означає вихід за межі повсякденності у використанні мови [там само]. О. Рябініна виділяє такі функції інтертекстуальності в сучасній пресі: інформаційну, оцінну, апеляційну, розважальну, декоративну [12:11]. Однією з основних функцій інтертекстуальності в сучасній публіцистиці дослідниця вважає розважальну функцію. «Її реалізація полегшує сприйняття інформації, привертає увагу читачів до матеріалу, тобто посилює комунікативну привабливість тексту. Виконанню цієї функції нерідко сприяє мовна гра, причому в усіх видах інтертекстуальності» [12:11].

Природа та функції інтертекстуальності в тоталітарному дискурсі на сьогодні не вивчені. Окремі згадки про інтертекстуальність (без уживання цього терміна) існують у працях радянських дослідників публіцистики: «Помітне джерело газетної експресії – крилаті вирази, роль яких виконують літературні цитати, популярні поетичні рядки» [7:140]. М. Пилинський так само вважає літературні цитати, крилаті вислови, прислів'я в публіцистиці «одним із важливих засобів експресії» [2:168], «образними засобами» [2:8]. У сучасних працях, присвячених радянській новомові, є окремі зауваження щодо цитатності в ній: «Ідеологічні стандарти, до числа яких входять і прецедентні тексти, роблять комунікацію передбачуваною, створюють ілюзію всезагальної гармонії» [8]. «Цитатність радянської мови пов'язана з тим, що використовується цитата несе в собі відповідь на питання, яке може бути поставлене. Радянська мова – мова, що стверджує, відповідає, але не питає» [3]. **Мета** нашого дослідження – визначити функції різноманітних інтертекстуальних зв'язків у радянській публіцистичній номінації країн.

Можемо припустити, що роль інтертекстуальних зв'язків залежить від домінантної функції тоталітарної публіцистики – функції впливу, а причиною виникнення інтертекстуальності є внутрішня діалогічність із антитоталітарним дискурсом. Причиною уваги до чужого мовлення є поділ на «своїх» і «чужих».

Узагальнюючи спостереження дослідників, можемо говорити про великий комунікативно-когнітивний потенціал інтертекстуальності. З одного боку, вона, будучи діалогом між текстами, посилює інформативну насиченість, комунікативність твору, його діалогічність і полемічність. З другого боку, інтертекстуальність вимагає читачкої обізнаності, співтворчості в її розкодуванні, тож вона є не лише міжтекстовим діалогом, а й діалогом із читачем і допомагає своєрідно реалізувати функцію впливу – основ-

ну серед функцій тоталітарного публіцистичного дискурсу.

Далеко не вся номінація, звичайно, є авторською, публіцисти широко вживають номени сталі, стандартні, узуальні. Інша річ, коли автор вдається до свідомої цитації, підкреслює, що той чи інший номен створений не ним. Для чого потрібне це використання чужого мовлення в публіцистичних текстах?

Найпростішим виявом використання чужого мовлення є різноманітні анонімні номінативні одиниці, що допомагають об'єктивувати бачення країни автором. Вони найчастіше вводяться в текст за допомогою неозначено-особових конструкцій («цю країну часто називають...», «здавна називали...» тощо). Авторство цих висловлень колективне: їх творцем може бути народ, який говорить про свою країну, письменники, влада ворожих країн тощо. При цьому йдеться не про конкретні тексти як джерела інтертекстуальності, а про їхню сукупність, про належність мовних одиниць до іншого дискурсу: *«Чаша, налита сонцем»*. [Заголовок – А. К.] *Сестру Радянської України – Вірменію народ називає “Чаша, налита сонцем”*» [Україна. – 1964. – № 11. – С. 12]; *«Кажучи про життя молодих датчан, не можна не згадати і соціального дна – довговолосих жебраків “хіппі”, саме через яких Данію іронічно охрестили “хіппі-ленд”*» [Ранок. – 1970. – № 10. – С. 20].

Виділені номени хоч і не є авторськими, проте можуть слугувати публіцистові для підкріплення його власних спостережень. Крім того, репрезентуючи інші картини світу, вони розширюють новими уявленнями українську публіцистичну картину світу.

Характерним прийомом, що супроводжує такий тип інтертекстуальних одиниць, є ампліфікація. Ампліфікаційні ряди утворюються з номенів, які побутували в різні часи на позначення тієї самої країни, що допомагає підкріпити авторську думку: *«Скільки прекрасних епітетів, скільки порівнянь і метафор придумали люди, змальовуючи своєрідну неповторну природу Цейлону! Перлина Сходу, острів нев'янучої весни, острів самоцвітів, край вічного літа, скарбниця світу, розкішний, чудовий...»* [Україна. – 1962. – № 19. – С. 16].

Частіше, однак, уведення чужого мовлення має на меті посилити діалогічність тексту. «Діалог» може відбуватися між «чужим» і автором, а також між двома протилежними сторонами, мовлення яких автор використовує у своєму творі.

У першому випадку публіцист наводить номени, створені у ворожому дискурсі на позначення ворожих країн, і спростовує їхній зміст за

допомогою контексту, використовуючи прийом антифразису: *«В країні “загального благополуччя” існує неофіційна перевірка всієї кореспонденції членів організації [комсомолу – А. К.], підслуховування телефонних розмов тощо...»* [Ранок. – 1970. – № 10. – С. 20]; *«Сполучені Штати зухвало проголосили себе “чемпіоном волі в усім світі”. А що та воля має в жмені?.. Будь ласка. Людину чекає кара, коли вона посміє скористатися правом на подорожування! Коли пишуться ці рядки, в країні готується черговий судовий процес проти комуністичних лідерів, від яких уряд вимагає зареєструватися агентом чужої держави. От вона, “купіль свободи”!*» [Вітчизна. – 1963. – № 2. – С. 173].

Діалогічність, викликана використанням інтертекстуальних зв'язків, стає ще виразнішою, коли автор зіштовхує в одному контексті номени з протилежним значенням і оцінкою, які належать спільнотам, ворожим одна одній, або ж народові-загарбнику і підкореному народові: *«“Золотий берег” – так називали цю країну іноземці, що хазяїнували тут багато віків. “Берег крові і сліз” – називали її місцеві жителі»* [Україна. – 1961. – № 19. – С. 27]. Прагматичний потенціал такої антитези, її перевага над звичайним авторським спростуванням (адже публіцист міг би написати: **Насправді ця країна була берегом крові і сліз*) очевидні: вона допомагає об'єктивувати точку зору автора, який стає на бік народу загарбаної країни. У такий спосіб створюється й негативний образ «чужого» – брехливого загарбника, який бачить у країні лише об'єкт збагачення. Це яскрава оцінка без формального авторського втручання, автор – лише спостерігач і транслятор чужого мовлення, хоч його позиція й відома, та важливіше, що оцінка прийде до реципієнта нібито без авторського опосередкування, прямо й одразу. Антонімічні інтертекстуальні номени на позначення країни можуть стосуватися не лише сфери «своє-чуже», а й сфери «старе-нове». Тоді вони допомагають публіцистові конструювати важливий для радянського дискурсу концепт СОЦІАЛІСТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ, при цьому позитивні зміни в країні сприймаються як об'єктивний факт, який спостерігають багато людей: *«Краєм біди та страждань називали колись Молдову, а тепер її зовуть квітучим садом»* [Прапор. – 1972. – № 10. – С. 2].

Буває, що «чужий» (загарбник) постає в тексті замасковано, і авторство інтертекстуального перифраза можна визначити за традицією його використання в радянському дискурсі. Так, цікавим є наповнення метафоричного компонента *перлина* в номенах країн у радянській публіцис-

тиці. На відміну від сучасного публіцистичного дискурсу, де метафоричне перенесення ознаки в зазначеному номені відбувається на основі семи 'краса' («*Kıpr – перлина Середземномор'я. Острів мов пливе у лазурі моря, омиваючого теплими водами його смарагдово-зелені береги*» [Тут&там. – 2002. – № 7. – С. 2]), у радянській публіцистиці такою семою в значенні слова *перлина* буває сема 'багатство'. Відповідно, перифрази з цим компонентом часто вживаються в лапках, як елемент чужого мовлення – мовлення окупанта, мисливця за скарбами, грабіжника, для якого завойована країна є коштовністю, об'єктом грабунку: «*Історія Куби, “перлини Антільських островів”, яку майже чотириста років грабували іспанські загарбники, а потім імперіалісти Сполучених Штатів, сягає глибини століть*» [Радянська Україна. – 1961. – № 174. – С. 4].

Ці перифрази не мають того самого значення, яке мають номени з компонентом *перлина* в сучасних публіцистичних текстах. У сучасній публіцистиці це позитивнооцінні номени, що підкреслюють красу країни. У тоталітарному дискурсі такі номени мають не естетичну, а утилітарну оцінку. Вони виконують іншу функцію – дають оцінку тому, хто їх уживає, вказують на присутність у дискурсі «чужого» – загарбника, колонізатора, окупанта: «*Два століття на індійській землі хазяйнували англійські колонізатори. Заморські опікуни, наживаючись на злиднях і горі мільйонів трудівників, хвастовито називали свою найбільшу і найбагатшу колонію “перлиною британської корони”*» [Радянська Україна. – 1956. – № 140. – С. 4].

Варто звернути увагу на ще один спосіб використання інтертекстуальних номенів країн у радянській публіцистиці. У першій частині статті публіцист наводить кілька номенів країни, відомих багатьом (прийом, функціонально близький до ампліфікації). У другій частині автор пропонує ще один номен, який розширює уявлення про країну, при чому закладена в ньому інформація є для публіциста важливішою за вже відому:

«Інколи Ірландію називають “західною фортецею Європи”, – назва ця виникла в ті часи, коли здійснити безпересадочний переліт до Америки було ще неможливо і ірландський аеродром Шанон був останньою зупинкою у східній півкулі. <...> Як “зелений острів” Ірландія рекламується серед туристів. На острові й справді все зелене: і неозорі пасовиська, і літаки лінії “Аер Лінгус”, і вбрання привітних стюардес <...>. Третю назву для Ірландії вигадали романики: “країна під веселкою”. Три, а той чотири рази на день з'являється райдуга над широкою ірландською рівниною <...>. Та Ірландія має

ще одну особливість: це країна з найменшою кількістю одружених. Пояснюється це передусім бідністю населення країни» [Всесвіт. – 1965. – № 12. – С. 72].

Поряд із номеном країна з найменшою кількістю одружених наявний синонімічний перифраз *острів холостяків*, який публіцист виносить у заголовок статті, чим іще раз підкреслює важливість власних спостережень. Показово, що інтертекстуальні одиниці хоч і не спростовуються, а проте вступають у діалог із авторськими. Інтертекстуальні номени репрезентують природні та культурні знання, авторський – соціальні; інтертекстуальні одиниці є нейтральними або позитивнооцінними, а номени публіциста наділені негативнооцінним змістом. Одиниці чужого мовлення в статті репрезентують інформацію, яку поширюють у світі, власне авторський номен – соціальну інформацію, про яку не говорять або й спеціально замовчують.

Окремо слід розглянути використання у функції номінації країн прецедентних виразів, які, за словами Г. Слишкіна, «неодмінно вписані в ідеологічний контекст епохи». Ідеологічному впливу підвладний не тільки склад прецедентних текстів, а й спосіб їх функціонування в дискурсі [14:31].

Однією з функцій прецедентних одиниць є персуазивна (посилання на авторитет із метою переконання комунікативного партнера у своїй точці зору) [14:92], яка була особливо характерною для тоталітарного дискурсу [3]. У зв'язку з цим для номінації в ідеологізованих текстах використовуються висловлення вождів, ідеологів тоталітаризму: «*Володимир Ілліч Ленін вважав Азербайджан республікою, яка може стати зразком для всіх народів Сходу*» [Україна. – 1967. – № 14. – С. 5]. Або: «*Наступ англійських імперіалістів, яких підтримували світові реакційні сили, був першим серйозним випробуванням Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Це випробування молода багатонаціональна держава витримала з честю, довівши всьому світові, що СРСР – “цитадель проти замахів з боку міжнародного імперіалізму”* (Й. В. Сталін. Твори, т. 5, стор. 143)» [Жовтень. – 1952. – № 12. – С. 105].

Персуазивну функцію виконують також прецедентні вирази з творів класиків радянської літератури. Такі прецедентні номени завжди слугують підкріпленню думок автора: «*Коли Країна Рад відзначала перше своє десятиріччя, Маяковський справедливо назвав її країною-підлітком*» [Прапор. – 1977. – № 11. – С. 4]; «*Ще Максим Горький, який побував у країні Жовтого диявола майже 50 років тому, писав,*

що в США доларова влада, мов той спрут, тримає людину в своїх лецатах і стискає їй мов, гнітить свідомість і спотворює до невпізнання» [Радянська Україна. – 1951. – № 6. – С. 3]. Номен країна Жовтого диявола виник шляхом трансформації перифраза місто Жовтого диявола (Нью-Йорк), ужитого вперше М. Горьким в однойменному памфлеті, і зустрічається в нашому матеріалі неодноразово. Слід зазначити, що ще в радянському дискурсі він перебував на шляху до фразеологізації, втрати зв'язку з конкретним автором, про що свідчить використання його у зв'язку з твором про Америку іншого письменника – Т. Драйзера: «Т. Драйзер переконливо змальовує країну „Жовтого диявола“, країну непримирених контрастів – багатства і злиднів» [Молодь України. – 1950. – № 148. – С. 4].

Особливістю прецедентних текстів є те, що вони можуть утворювати концепти [14:28]. Відповідно, цитати з них, ужиті в номінативній функції, часто використовуються мовцем для місткого узагальнення більш чи менш широкої ситуації, учасником чи свідком якої він є [14:87]. Така функція притаманна й прецедентним номенам країн: «У своєму романі „Королі і капуста“ О'Генрі описує одну з бананових республік під вигаданою назвою „Анчурія“, де політику роблять американські консули, а фруктові монополії, щоб знизити ціну бананів на цент, влаштовують державні перевороти. Куба є типовою, стопроцентною „Анчурією“. Кубинські президенти є „помазанниками“ американських цукрових і тютюнових королів» [Україна. – 1958. – № 16. – С. 4]. Номен Анчурія репрезентує концепт, вигаданий онім (поетонім) є дуже містким словообразом, прецедентним іменем. Зіставлення публіциста є не таким уже й суперечливим: О'Генрі, не виключено, міг мати на увазі й Кубу, коли писав про Анчурію. Однак основна відмінність поетоніма від власної назви полягає в тому, що поетонімами, як правило, позначають не реальні, а наявні у творчій свідомості автора і (через текст твору) у свідомості читача ідеальні образи вигаданих або реальних об'єктів, позначених власною назвою. Навіть у тих випадках, коли поетонім називає особу, який-небудь топографічний або інший об'єкт, який реально існує чи існував у минулому, ореол художнього твору переносить його в обстановку вигадки і гри [5:62–63]. У нашому прикладі те в романі, що є гротескним, перебільшеним, публіцист подає як реальність, уживаючи означення *типова, стопроцентна* поряд із поетонімом Анчурія, у зв'язку з чим відбувається накладання образу нереального об'єкта на реальний – Кубу.

За словами Г. Слишкіна, «ремінісценції, що ґрунтуються на прецедентних текстах, дрейфують... від оригінального і нестандартного способу висловлюватися до стереотипу, а потім і до повної лексичної чи фразеологічної абстрагованості» [14:89]. Така фразеологізація відбулася і з номеном *синьоока сестра України*, який утратив зв'язок із прецедентним текстом: «*Синьоока сестра України*» [Заголовок]. Одряду ж згадую натхненні слова Володимира Сосюри: *Білорусь ти моя, Білорусь, / Синьоока сестра України*» [Вітчизна. – 1982. – № 9. – С. 146]; «*Чолом тобі, синьоока сестро!*» [Заголовок]. *Білорусія. Рідною сестрою називають її росіяни і українці*» [Ранок. – 1979. – № 1. – С. 6].

Дослідники відзначають, що особливістю функціонування прецедентних виразів у сучасній пресі є те, що вони вживаються переважно в трансформованому вигляді [1:12; 9:85; 12:11; 14:31]. Проаналізувавши прецедентні одиниці як репрезентанти образу держави в українській публіцистиці, І. Брага стверджує, що в газетах радянського часу вони вживаються нерегулярно і зустрічаються як у незмінному вигляді, так і в трансформованому [1:12]. Окрім номена *країна Жовтого диявола*, у нашому матеріалі ми не виявили інтертекстуальних номенів, трансформованих шляхом додавання або заміни компонентів. Зазначимо, що структурна трансформація загалом була нехарактерною для радянського тоталітарного дискурсу, на що вказують багато дослідників радянської новомови. Натомість характерною трансформацією, що відбувається з прецедентними виразами, є зміна їхньої оцінки. Таке переосмислення характерне для прецедентних номенів, що належать до ворожого дискурсу. Слід зазначити, що слова чужого взагалі ніколи не сприймаються серйозно, як істина, – вони завжди змінюють свою оцінку, потрапляючи в тоталітарний дискурс, і набувають іронічного забарвлення. Переосмислюються не лише сучасні для публіциста номени, створені в дискурсі «чужого». Оцінку змінюють і давно відомі реципієнтам позитивнооцінені традиційні назви країни, що репрезентують картину світу її жителів. Оскільки вони часто актуалізують стереотипні уявлення, які доволі важко зруйнувати, то в цьому разі публіцист не викриває брехню, а підкреслює, що позитивнооцінений образ країни, репрезентований прецедентним висловленням, просто відійшов до минулого: «*Так що злочинці і в „старій добродітній Англії“ можуть набувати потрібних їм знань на цілком законній, як мовиться, основі. А що хтось за це може життям поплатитися – це вже зовсім інша справа!*» [Перець. – 1979. – № 9. – С. 12];

«У громадській свідомості царської Росії панувала думка, що це край екзотичних “біленьких хаток і вишневих садків”, де ріки “за срібло чистіші” і все “достатком дише”, де безтурботно живуть і працюють завжди і всім задоволені українські люди» [Прапор. – 1968. – № 1. – С. 5].

Щодо останнього прикладу можемо припустити, що, крім алюзії на поезію Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати», чуже мовлення в ньому є змодельованим (ріки “за срібло чистіші” і все “достатком дише” – нібито цитати з художніх творів, які можуть належати як російським, так і українським письменникам і водночас не належать нікому). Авторство тут не є принциповим. Публіцистові важливо підкреслити, що такі твори були вигідні царській Росії – чужому, ворогу, що таких творів було багато. Ці поетичні номени належать фактично ворожій владі, колонізаторам, так само, як і *золотий берег* на позначення Гвінеї. Підтвердженням цієї нашої тези може бути те, що далі в статті подано образ України, який постав з інших творів (але зокрема й Шевченкових), що йшли врозріз із політикою царського режиму: «Із сторінок творів Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Марка Черемшини, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника постає *край, де поміщики й капіталісти безжалюбно експлуатували трудящих, де панували сваволя, злигодні й темрява*» [там само].

Таким чином, інтертекстуальність у номінації країн у радянській публіцистиці є пошире-

ним явищем і виконує різноманітні функції. Анонімні колективні інтертекстуальні номени, як правило, вживаються для об'єктивізації думок публіциста, допомагають посилити діалогічність тексту, дають оцінку не тільки названій країні, а й тому, хто вживає їх. Репрезентуючи уявлення інших народів, вони сприяють розширенню української публіцистичної картини світу. Публіцист може також протиставляти традиційним номенам власний перифраз, який негативно характеризує країну в соціальному аспекті, цим наголошуючи, що образ країни, створений відомими інтертекстуальними номенами, є неповним. Щодо прецедентних номенів, то вони, як правило, виконують персуазивну функцію в тоталітарному дискурсі публіцистики, де існує певний «відбір» класиків, регламентований владою. У нашому матеріалі не виявлено інтертекстуальних номенів країн, які вживалися би в ігровій, розважальній функції. Загалом використання інтертекстуальних одиниць на позначення країн пов'язане з опозицією «СВІЙ / ЧУЖИЙ». Інтертекстуальні номени, які є репрезентантами дискурсу «своїх», зберігають свої оцінки та вживаються для підтвердження авторських думок, тоді як номени, що є представниками ворожого дискурсу, ніколи не сприймаються серйозно і завжди змінюють оцінку, набуваючи іронічного забарвлення. На нашу думку, вивчення різноманітних виявів інтертекстуальності в радянській публіцистиці є перспективним і може дати цікаві результати в зіставленні з аналогічним явищем в сучасному публіцистичному дискурсі.

Література

1. Брага І. І. Мовна репрезентація образу держави у пресі України (кінець 1970-х — початок 2000-х років) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Брага Ірина Іванівна. — К., 2002. — 20 с.
2. Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови / М. М. Пилинський, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін. ; відп. ред. М. М. Пилинський. — К. : Наук. думка, 1990. — 216 с.
3. Геллер М. Машина и винтики : история формирования советского человека / Михаил Геллер. — М. : МиК, 1994. — 336 с. — Режим доступу до книги : http://www.krotov.info/history/11/geller/gell_21.htm
4. Земская Е. А. Клише новояза и цитация в языке постсоветского общества / Е. А. Земская // Вопросы языкознания. — 1996. — № 3. — С. 23–31.
5. Калинин В. М. Поэтика онима / В. М. Калинин. — Донецк : Юго-Восток, 1999. — 408 с.
6. Ковтун К. В. Монолог как голоса других (на материале газетно-журнальной публицистики) / К. В. Ковтун // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. — Сер. : Філол. науки. — 2001. — № 10. — С. 144–151.
7. Колесник Г. М. Мовностилістичні особливості газетних жанрів / Г. М. Колесник // Мова сучасної масово-політичної інформації / І. К. Білодід, М. М. Пилинський, К. В. Ленець та ін. ; редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. — К. : Наук. думка, 1979. — С. 75–141.
8. Купина Н. А. Тоталитарный язык [Електронний ресурс] / Н. А. Купина. — Режим доступу до статті : http://library.krasu.ru/ft/ft_articles/0114393.pdf
9. Мельник Ю. А. Особенности функционирования прецедентных высказываний, восходящих к текстам песен, в современной публицистике / Ю. А. Мельник // Ученые записки Таврического нац.

ун-та ім. В. І. Вернадського. — Сер. «Филология». — Т. 16 (55). — № 1. — Симферополь, 2004. — С. 82—92.

10. Носова Л. Інтертекстуальні структури в мові сучасного публіцистичного дискурсу / Л. Носова, Т. Терновська // Вісник Луганського держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. — Сер. : Філол. науки. — 2000. — № 4 (24). — С. 203–207.

11. Потятиник У. Інтертекстуальний характер сучасного мас-медійного дискурсу (на матеріалі заголовків англomовних публікацій) / У. Потятиник // Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». — 2007. — Сер. : Філологічна. — Вип. 8. — С. 39–45.

12. Рябініна О. К. Інтертекстуальність у дискурсі сучасної української преси: лінгвістичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Рябініна Олена Костянтинівна. — Х., 2008. — 19 с.

13. Сковородников А. П. Рефлексы постмодернистской стилистики в языке современных газет / А. П. Сковородников // Русская речь. — 2004. — № 6. — С. 68—76.

14. Слышкин Г. Г. От текста к символу : лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Геннадий Слышкин. — М. : Academia, 2000. — 128 с.